

MAJORIES, OPOSICIÓ I COALICIONS

Jordi Matas Dalmases

Universitat de Barcelona

WP núm. 166
Institut de Ciències Polítiques i Socials

Barcelona, 1999

L'Institut de Ciències Polítiques i Socials fou creat l'any 1988 com un consorci entre la Universitat Autònoma de Barcelona i la Diputació de Barcelona. L'Institut està adscrit a la Universitat Autònoma de Barcelona.

“Working Papers” publica treballs en elaboració, amb l'objectiu de facilitar-ne la discussió científica. L'ur inclusió en aquesta sèrie no limita una publicació ulterior per part de l'autor, que conserva la integritat dels seus drets. Aquest treball no pot ser reproduït sense el permís del seu autor.

© Jordi Matas Dalmases

Disseny: Toni Viaplana

Impremta: A.bis

c/ Leiva, 3, baixos. 08014 Barcelona

ISSN: 1133-8962

DL: B-31.509-99

El títol de la sessió d'avui és “Majories, oposició i coalicions”¹. Quan vaig començar a preparar-la em van venir al cap un munt d'idees i de reflexions disperses que no sabia com enllaçar. Sent fidel al títol havia de parlar de majories, que s'oposa a minories; d'oposició, que s'oposa a govern, i de coalicions, que s'oposa a desunió o a activitat en solitari. De les múltiples combinacions de les tres paraules i dels seus antònims, n'hi va haver dues, *govern minoritari monocolor* i *govern majoritari de coalició*, que em van permetre dissenyar un fil argumental que a més tingués com a rerefons o com a punt de partida la Constitució espanyola del 1978. Així, a Espanya, com ara veurem, hi ha hagut en l'àmbit estatal governs minoritaris monocolors que haurien pogut ser governs majoritaris de coalició. Aquesta és la reflexió que vaig fer d'entrada i és a partir d'aquí que vaig començar a escriure aquest text.

Les combinacions *govern i majoria*, o *govern i minoria*, es refereixen a les relacions de confiança entre l'executiu i el legislatiu. Efectivament, cal començar recordant que la Constitució espanyola del 1978 dissenya un Estat democràtic i, a més, es decanta cap a un sistema parlamentari. Els sistemes parlamentaris tenen diversos elements que els defineixen, però n'hi ha un que ens interessa especialment: els governs requereixen la confiança parlamentària per governar, per exercir la seva funció de direcció política. I la Constitució espanyola també demana que el Govern tingui permanentment la confiança del Parlament i, més concretament, com a conseqüència de la asimetria del bicameralisme espanyol, del Congrés dels Diputats, de la cambra baixa. S'estableix, doncs, la necessitat de mantenir una relació fiduciària entre el Congrés dels Diputats i el Govern. D'aquí se'n deriva també la voluntat constitucional d'atorgar un protagonisme formal al legislatiu, a les Corts Generals, com a representants del poble espanyol (art. 66.1 CE) i, sobretot, al Congrés.

Però quan el sistema parlamentari requereix la confiança del Parlament cap al Govern, o quan la Constitució espanyola demana que el Congrés avaluï l'acció del Govern, cal preguntar-se: ¿en quina proporció?, ¿quina part del Parlament o del Congrés ha d'avaluar aquesta acció de govern? És evident que no es requereix un suport unànim, la qual cosa seria difícilment compatible amb l'afany de pluralisme polític dels sistemes democràtics, sinó simplement el suport de la *majoria* de la cambra, sense introduir encara cap adjectiu a aquesta majoria. Així doncs, el parlamentarisme democràtic es basa en la voluntat d'*atribuir el poder polític a la majoria*.

Si volem anar més enllà i pretenem identificar *quina* majoria requereix el Govern per impulsar *còmodament* l'acció de govern, ens haurem de fixar en la regulació del funcionament parlamentari que fa la Constitució del 1978 i, més concretament, en els tipus de majories que requereix (una anàlisi més exhaustiva i sofisticada requeriria estudiar també el Reglament del Congrés dels Diputats i, en segon terme, com a conseqüència de l'esmentada asimetria parlamentària, el Reglament del Senat, així com totes les normes que regulen les relacions entre l'executiu i el legislatiu). Sense entrar, doncs, en una anàlisi detallada de la regulació del funcionament parlamentari, podem concloure que si el Govern té el suport estable de la *majoria absoluta* del Congrés dels Diputats pot exercir les seves funcions amb molt pocs obstacles.

Amb el suport de la majoria absoluta dels diputats es pot superar en primera volta el vot d'investidura (en segona volta, però, es requereix només la majoria simple —art. 99—); es pot evitar una moció de censura —art. 113— (evidentment, també es pot superar una qüestió de confiança, ja que només es requereix la majoria simple —art. 112—); es poden aprovar i reformar els reglaments de les cambres —art. 72—; es poden aprovar, modificar o derogar lleis orgàniques —art. 81—; es pot ratificar, en primera volta, el text inicial d'una llei ordinària o orgànica vetada pel Senat —art. 90—; es pot prestar el consentiment de l'Estat a obligar-se per mitjà de tractats o convenis recollits a l'article 94.1 —art. 74—; es poden autoritzar els acords de cooperació entre les comunitats autònomes

regulats a l'article 145.2 —art. 74—; es pot autoritzar la distribució dels recursos del Fons de Compensació entre les comunitats autònomes i entre les províncies previst a l'article 158.2 —art. 74—; etc. Es demana una majoria més qualificada de tres cinquenes parts (210 diputats) per nomenar alguns membres del Consell General del poder judicial —art. 122.3—, del Tribunal Constitucional —art. 159.1— i per reformar la Constitució —art. 167.1—, tot i que en aquest darrer cas es demana també una majoria de dos terços (234 diputats) i aprovació per referèndum segons quina sigui la part de la Constitució que es pretengui reformar —art. 168—. La clau és, doncs, garantir el suport de la majoria absoluta dels diputats, i aquesta conclusió també és aplicable a bona part dels sistemes parlamentaris. Fins i tot les teories formals per a l'anàlisi de la formació de governs de coalició identifiquen el *punt efectiu de decisió*, és a dir, el nombre mínim necessari de persones favorables a una decisió perquè aquesta es faci efectiva, amb la majoria absoluta, i és per això que basen els seus arguments en la consecució d'aquesta majoria.

Amb el que s'ha dit fins ara podem concloure que si definim la majoria absoluta com la meitat més un dels diputats o, millor dit, com el primer nombre enter superior que segueix el nombre resultant de dividir entre dos el total dels membres de ple dret del Congrés dels Diputats (aquesta és una definició més tècnica i que permet fixar fàcilment la majoria absoluta en aquelles cambres que tenen un nombre imparell de representants), amb el suport estable de com a mínim 176 diputats ja s'aconsegueix una acció de govern còmoda i sense entrebancs parlamentaris. A més, cal tenir present que la majoria absoluta acostuma a ser més inalterable que la majoria simple (és a dir, l'obtenció de més vots positius que negatius). Mentre que si al principi de la legislatura s'assegura i s'explicita una majoria absoluta parlamentària progovernamental, aquesta acostuma a donar suport a l'acció de govern durant la legislatura (o, en tot cas, són pactes amb vocació de continuïtat i de durabilitat), si el que es pretén és governar amb majoria simple sempre s'ha d'estar pendent de les estratègies i necessitats de l'oposició, de les abstencions i dels vots en contra. Dit en altres paraules, en el govern i en les forces parlamentàries progovernamentals hi acostuma a haver més homogeneïtat ideològica i estratègica que a l'oposició, que és més heterogènia i més mutable en funció del que s'estigui discutint. No obstant això, l'estabilitat de la majoria absoluta parlamentària progovernamental dependrà del tipus de relació que tingui amb el govern. Així, si tota pertany al partit o als partits que són al govern, serà més estable (governos monocolors o de coalició majoritaris), i si, en canvi, també hi ha altres forces polítiques alienes al Govern, hi haurà menys estabilitat (governos monocolors o de coalició minoritaris amb un pacte de legislatura).

Després de saber quina majoria permet assegurar l'estabilitat governamental —la majoria absoluta—, passem a analitzar molt breument el procés de formació de majories parlamentàries: el sistema electoral. A pràcticament tots els estudis sobre els sistemes electorals es posa de relleu la relació entre els elements que formen part del sistema electoral i la composició parlamentària. Així, si analitzem els tres principals elements dels sistemes electorals (la fórmula electoral, la circumscripció i la barrera mínima o legal) podem establir algunes tendències cap a una major o menor fragmentació parlamentària i cap a facilitar o dificultar la formació de grans majories parlamentàries i governamentals. Tot i que no es tracta de fer una anàlisi exhaustiva dels elements que formen part del sistema electoral, es pot afirmar que una fórmula electoral clarament proporcional (o sigui, que tradueixi proporcionalment vots en escons) juntament amb una circumscripció electoral única (i per tant, amb una elevada magnitud) i una barrera mínima molt baixa, pot provocar una fragmentació parlamentària i dificultar l'obtenció de grans majories parlamentàries (així, a Israel, on es donen aquestes tres circumstàncies, ens trobem amb parlaments molt fragmentats i amb governs de coalició). En canvi, una fórmula electoral majoritària (és a dir, que potencii parlamentàriament la majoria electoral) amb circumscripcions uninominals, pot facilitar l'obtenció de grans majories parlamentàries i evitar, per tant, la fragmentació del Parlament (així, en el sistema electoral britànic, que basant-se en el *first-past-the-post* adopta aquest model, hi trobem àmplies majories parlamentàries i absència de governs de coalició).

Tot i que la regulació que la Constitució espanyola fa d'alguns d'aquests elements principals dels sistemes electoral és molt genèrica, ja ens indica quina direcció haurà de seguir la llei electoral. Així, pel que fa a la fórmula electoral ens diu que l'elecció es farà a cada circumscripció atenint-se a criteris de representació proporcional (art. 68.3). Quant a les circumscripcions (art. 68.2), ens diu que seran les províncies (criteri territorial o administratiu), però afegeix que s'assignarà una representació mínima inicial a cada circumscripció i que la resta de representants es distribuïran en proporció amb la població (criteri poblacional).

L'ampliació de la regulació constitucional que fa la Llei Orgànica 5/1985, de 19 de juny, del Règim Electoral General (LOREG), ens permet concloure, d'una banda, que el disseny i la magnitud de les circumscripcions condiciona força els altres elements del sistema electoral i, d'una altra, que ens trobem davant d'un sistema electoral amb un grau de proporcionalitat bastant baix. El predomini de circumscripcions petites o de baixa magnitud (en 34 de les 52 circumscripcions s'elegeixen menys de 7 representants i només en 6, 10 o més; i la mitjana de 6,7 escons per circumscripció és una de les més baixes d'Europa) fa que la fórmula electoral d'Hondt acabi sent força desproporcional, ja que l'aplicació d'aquesta fórmula en circumscripcions petites té aquesta conseqüència. Així, l'any 1996 només en 6 d'aquestes 34 circumscripcions van obtenir representació parlamentària més de dos partits, la qual cosa comporta, d'una banda, que en més de la meitat de les circumscripcions espanyoles (que aporten quasi la meitat del total de diputats) hi ha una bipolarització de la competició electoral i, d'una altra banda, que la barrera mínima del 3% dels vots vàlids emesos gairebé mai no té cap conseqüència (només pot arribar a tenir algun efecte en les circumscripcions més grans, com ara Barcelona —31— o Madrid —34—).

Tot plegat genera una notable diferència entre el percentatge de vots i el d'escons que aconseguixen les diverses candidatures, i una escassa proporcionalitat entre el nombre d'escons que s'atribueix a cada circumscripció i el nombre d'electors que té (com a conseqüència, sobretot, de l'assignació mínima de dos diputats per circumscripció, que fa prevaldre el criteri territorial per sobre del criteri poblacional). Aquesta sobrerrepresentació i infrarepresentació d'electors i de formacions polítiques, que és una de les més accentuades d'Europa, en primer lloc pot arribar a condicionar el comportament dels electors (sobretot d'aquells que se situen en circumscripcions de baixa magnitud) i potenciar l'anomenat *vot estratègic*, i en segon lloc fa que es limiti també la fragmentació parlamentària i que un partit pugui aconseguir la majoria absoluta dels escons amb aproximadament un terç dels vots.

Després de saber quina majoria cal assegurar-se per governar en comoditat i després de veure succintament els principals elements del sistema electoral espanyol, cal analitzar quins són els resultats electorals que s'han produït des del 1977 fins avui i mirar d'extreure'n algunes conclusions (Taules 1 a 7).

En primer lloc, s'ha d'assenyalar que les formacions polítiques guanyadores (Taula 8) han assolit sempre més d'un terç dels vots (entre un 34,9% i un 48,3%) i més del 44% dels escons (entre un 44,6% i un 57,7%). En segon lloc, aquests resultats han comportat la presència en el Congrés dels Diputats d'entre 10 (1977 i 1982) i 14 (1979) formacions polítiques (si comptabilitzen com una sola formació política les coalicions electorals i aquelles que, com el PSOE i el PSC, o com IU i IC, pacten no competir en una mateixa circumscripció), tot i que els dos principals partits polítics han abraçat sempre més del 80% dels escons (Taula 9). En tercer lloc, cal destacar que les forces polítiques d'àmbit no estatal sempre han estat més nombroses en el Congrés (Taula 10) que les d'àmbit estatal (tret de les eleccions del 1977 i del 1982, que van donar representació parlamentària a cinc formacions d'àmbit estatal i cinc més d'àmbit no estatal). Així, les forces d'àmbit no estatal presents al Congrés han oscil·lat entre les 5 esmentades i les 9 del 1979 i del 1989, i des de les eleccions del 1986 (les primeres des de l'arrencada de les comunitats autònomes de l'article 143, que van fer les primeres eleccions autonòmiques l'any 1983), el nombre de forces polítiques d'àmbit

no estatal amb representació al Congrés han estat el doble (1986) o més del doble (1989, 1993 i 1996) que les d'àmbit estatal. En quart lloc, es pot observar com en tres eleccions la formació política guanyadora ha aconseguit la majoria absoluta dels diputats (concretament, el PSOE en les eleccions del 1982, del 1986 i del 1989, encara que estrictament aquest últim any obtingués just la meitat dels escons) i en quatre casos més el guanyador no va assolir aquesta majoria (la UCD en les eleccions del 1977 i del 1979, el PSOE l'any 1993 i el PP l'any 1996). No obstant això, tots els governs que s'han format a Espanya han estat governs monocolors i mai no han estat de coalició. Deixant de banda els governs monocolors socialistes que hi ha hagut entre els anys 1982 i 1993, els quals s'expliquen, com s'ha dit, per la consecució de la majoria absoluta dels diputats, passem a analitzar els altres casos i, sobretot, els darrers governs monocolors socialista (1993-1996) i popular (des del març del 1996).

Per explicar els governs monocolors de la UCD, cal situar-se en la conjuntura política de finals dels anys setanta. Aquell era un moment de transició cap a un sistema democràtic protagonitzat per unes elits institucionals que se situaven sota l'òrbita de la UCD d'Adolfo Suárez i per unes elits de l'oposició que majoritàriament s'identificaven amb l'esquerra política i social, i amb diversos "ismes" ideològics que pretenien trobar un ressò social i un espai electoral propi. La tasca d'oposició solidària de quasi tots els partits d'esquerra i nacionalistes clarament antifranquistes, la voluntat de trobar un espai en el sistema de partits espanyol, l'atorgament de la responsabilitat governamental a una sola formació política amb lligams amb les elits franquistes i la manca d'interès a participar en un procés polític difícil i poc precís, ens permet entendre per què en aquells primers anys la UCD va governar en solitari i sense un pacte formal de legislatura amb altres formacions polítiques. Així doncs, aquell primer sedàs que van ser les eleccions generals de finals dels setanta, va donar com a resultat la formació de governs monocolors, minoritaris, febles i amb constants remodelacions de la UCD, que impulsava l'acció de govern amb pactes esporàdics o *ad hoc* (explícits o implícits) sobre qüestions específiques amb altres forces polítiques (AP/CD, PNB i PDC/CiU).

Una anàlisi diferent i més exhaustiva requereixen els governs socialista i popular de la dècada dels noranta, ja que ens trobem amb tres elements que els diferencien dels governs de la UCD: la conjuntura política, la proposta fracassada de formar governs de coalició i la formalització final d'un pacte de legislatura amb altres forces polítiques. Analitzem primer els fets i, posteriorment, les possibles causes que van obstaculitzar la formació de governs de coalició i que van desembocar en la creació de pactes de legislatura.

Després de les eleccions del 6 de juny del 1993, el PSOE va aconseguir 159 diputats (16 menys que en les anteriors). La pèrdua de la majoria absoluta dels diputats per part del PSOE i la conjuntura política del moment (els Plans de Convergència amb Europa, la crisi econòmica, l'aparició d'alguns escàndols polítics que afectaven el PSOE, etc.) van obrir un nou panorama polític que requeria el suport d'altres forces polítiques al Govern socialista. Tot i que en un principi el PSOE va oferir explícitament (el primer dia del debat d'investidura) al PNB i implícitament a CiU la possibilitat de formar un govern de coalició, la negativa immediata del partit basc i posteriorment de CiU, va donar pas a altres alternatives. L'aritmètica parlamentària, juntament amb la necessitat d'assegurar el suport de la majoria absoluta dels diputats, feia que el PSOE, que descartava una aliança amb IU (18 diputats), s'inclinés més pel pacte amb CiU (que tenia 17 diputats, el quals sumats als 159 del PSOE feien un total de 176 diputats) que amb el PNB (amb només 5 diputats). Amb tot, si analitzem els debats d'investidura es pot percebre una clara sintonia en les intervencions de Felipe González, Miquel Roca i Iñaki Anasagasti, que s'explicitaria en el vot d'investidura, ja que CiU i el PNB hi van votar a favor. Posteriorment, durant la legislatura CiU va seguir donant suport al govern socialista a canvi que satisfés les demandes dels convergents sobre política econòmica i autonòmica (com ara la cessió del 15% de la gestió de l'IRPF a les comunitats autònomes). Finalment, l'ambient enrarit que respirava el Govern amb l'acumulació de casos de corrupció i de presumptes irregularitats (cas Mariano Rubio —governador del Banc

d'Espanya—, cas Roldán —director general de la Guàrdia Civil—, irregularitats fiscals en el Ministeri d'Agricultura, Pesca i Alimentació —que va provocar la dimissió del ministre—, irregularitats en els Serveis Secrets de l'Estat (CESID) —amb la dimissió dels que havien estat ministres de defensa des del 1982, Narcís Serra i Julián García Vargas—, la guerra bruta contra ETA amb la creació dels GAL per part d'alts dirigents del Ministeri d'Interior, el finançament irregular del PSOE —cas Filesa—, entre d'altres) va refredar les relacions entre el PSOE i CiU i, finalment, CiU va reconsiderar la coalició parlamentària (empès també per raons d'estratègia política, ja que s'acostaven les eleccions autonòmiques del 1995) tot explicitant el trencament amb el rebuig del projecte de Llei de Pressupostos del 1996, que va desembocar en la dissolució de les Corts el gener del 1996.

Després de les eleccions del 3 de març del 1996, el PP va aconseguir situar-se com a primera força parlamentària, però lluny de la majoria absoluta (156 escons). Després de descartar la possibilitat de formar un govern de coalició (rebutjada, entre d'altres forces polítiques, per CiU), la voluntat del PP d'estabilitzar un pacte sòlid (majoria absoluta) i estable (de legislatura) amb altres forces polítiques, havia d'incloure necessàriament CiU. Efectivament, mentre que en el cas anterior (PSOE, 1993) amb l'acord amb CiU ja n'hi havia prou per assolir el suport de la majoria absoluta dels diputats, l'aritmètica parlamentària sorgida de les eleccions del 1996 demanava la participació d'una altra força política. Si es sumaven els 156 diputats del PP als 16 de CiU, encara en faltaven quatre per arribar al llindar de la majoria absoluta, i amb un acord amb el PNB (5 diputats) o amb CC (4 diputats) ja s'hi arribava. Finalment, en el vot d'investidura de José María Aznar hi van votar favorablement PP, CiU, PNB i CC, és a dir, 181 diputats. Durant la legislatura s'ha anat explicitant aquest pacte quadripartit, sobretot amb CiU (la força política necessària per garantir, juntament amb el PNB o CC, el suport de la majoria absoluta), amb qui es va formalitzar un pacte de legislatura (molt més formalitzat que amb el PSOE l'any 1993).

Arribats aquí, ens hem de preguntar: ¿quines són les possibles causes que van obstaculitzar la formació de governs de coalició?, ¿per què a l'hora de formar una majoria absoluta parlamentària estable de suport al Govern es va optar per una coalició parlamentària i no per una coalició governamental?, ¿per què van ser sobretot les forces polítiques d'àmbit no estatal les que van preferir aquesta opció?

Hi ha diversos factors que ens permeten respondre aquestes preguntes:

1) El grau d'implicació en l'acció de govern: com s'ha dit, la voluntat d'aconseguir el suport d'una majoria absoluta estable s'assoleix amb més fermesa si les forces polítiques que asseguren aquest suport són al Govern que no pas si n'hi ha que li donen suport des de fora, i és per això que els partits que tenien la responsabilitat de formar govern (PSOE i PP) preferien un govern de coalició que un pacte de legislatura. No obstant això, els partits que havien de garantir l'estabilitat del govern van preferir garantir-la des de fora, ja que la formació d'una coalició de govern hauria significat activar la lògica d'actuació d'aquest tipus de governs i, sobretot, una coresponsabilització en *tota* l'acció de govern i una negociació quotidiana de les polítiques que s'han d'impulsar. Per tant, el diferent grau d'implicació amb el Govern i amb les seves polítiques va influir clarament a l'hora d'evitar una dinàmica inherent als governs de coalició i en la formació de governs monocolors amb un pacte de legislatura.

2) La conjuntura política: aquí caldria recordar els esdeveniments polítics que han marcat la dinàmica política des del 1993 fins avui i, per tant, tornar a citar fets com els casos de corrupció i de presumptes irregularitats polítiques, la crisi econòmica o la crispació parlamentària i mediàtica, és a dir, fets que probablement van acabar de desencisar alguns partits a l'hora de participar en un govern de coalició. A més, a això cal afegir-hi que les forces polítiques candidates a formar un govern de coalició eren bàsicament nacionalistes i que el model d'Estat o el

desenvolupament autonòmic són encara processos oberts que alimenten les reivindicacions d'aquestes formacions polítiques, la qual cosa ben segur que ha frenat el grau d'implicació d'aquests partits. No obstant això, la duplictat d'arenas polítiques (estatal i autonòmica) també pot haver influït en l'acord per a la formalització de pactes de legislatura a nivell estatal, ja que, per exemple, l'any 1993 el PNB governava al País Basc en coalició amb el PSE-PSOE, i CiU, des de les eleccions del 1995 (i després de perdre la majoria absoluta) es va plantejar la possibilitat de governar a Catalunya amb el suport parlamentari dels diputats del PP. Sembla clar, doncs, que la conjuntura política i la seva repercussió no només en l'arena política estatal sinó també en l'autonòmica pot haver ajudat a l'elecció de la fórmula de pacte que finalment es va dur a terme.

3) Les relacions intrapartidistes i interpartidistes: és evident que el protagonisme dels partits en les coalicions polítiques fa que les relacions que s'estableixen entre ells i dins d'ells ens puguin donar algunes pistes sobre l'èxit o el fracàs en la formació, el manteniment i la dissolució de coalicions. No obstant això, cal dir també que sovint aquestes relacions interpartidistes o intrapartidistes cal veure-les més com a relacions entre elits que no pas entre organitzacions.

Pel que fa a les relacions horitzontals, cal dir que estan força mediatitzades per les ideologies dels partits i per la conjuntura política del moment. Així, l'aparició de nous conflictes socials i el necessari posicionament dels partits en aquests conflictes, pot provocar una major proximitat o un major distanciament entre ells. D'altra banda, la ubicació dels diversos partits dins dels eixos ideològics, com l'eix esquerra-dreta o l'eix d'identificació nacional o comunitària, genera un seguit de relacions de competència electoral i d'incompatibilitat ideològica que pot provocar que, més enllà de qüestions purament aritmètiques, hi hagi uns partits més ben situats que altres a l'hora de formar coalicions. Aquest seria el cas del PNB i CiU. A més, pel que fa a les relacions interpartidistes cal afegir, com he assenyalat abans, que el PNB i el PSE-PSOE han format diversos governs de coalició al País Basc (1986-90, 1991-94 i 1994-98) i que CiU des de les eleccions autonòmiques del 1995 està governant amb el suport del PP a Catalunya.

Les relacions verticals, en canvi, ens obliguen a observar què és el que succeeix dins dels partits. Més concretament, allò que ens interessa veure és el funcionament intern i si hi ha unitat d'acció o, en canvi, si els corrents interns o les bases militants o socials poden influir en la formació de coalicions. En el cas dels partits que van participar en les coalicions parlamentàries a les quals fem referència, es pot considerar que hi havia unitat d'acció i que no hi va haver forts corrents interns que s'oposessin a les línies fixades per la direcció, ni tampoc una falta de sintonia entre els líders i les bases militants (tot i que, per exemple, el pacte entre el PP i CiU va provocar, d'entrada, alguna reacció en contra dins de CDC).

4) La història: aquí cal partir de l'anàlisi del fenomen coalicional com un procés que va més enllà de les conteses electorals i del període de formació de govern. Així doncs, cal concebre les coalicions com un procés continu en el qual es van forjant aproximacions o distanciaments entre partits, persones i ideologies. En aquest sentit, és evident que la història política d'un país influeix decisivament en la configuració d'un determinat sistema de partits, d'unes determinades relacions entre formacions polítiques i, en definitiva, en el comportament coalicional d'aquestes formacions. Introduir la variable temps i, més concretament, temps passat (temps històric) ens empeny a observar, entre d'altres qüestions, si hi hagut altres experiències prèvies de coalicions polítiques (si han tingut èxit o han fracassat), com s'han anat modificant les relacions entre partits o entre les elits dels partits, com han evolucionat els sistemes de partits, les institucions i les pràctiques parlamentàries o quines han estat tradicionalment les relacions entre majoria governamental i oposició.

Per explicar la col·laboració i el tipus de col·laboració (coalició parlamentària i no de govern) a Espanya des del 1993 fins avui, també cal estudiar la seqüència d'alguns fets anteriors a aquest període. Potser no cal anar a buscar els antecedents coalicionals republicans, però probablement haurem d'introduir factors com el següents: els esmentats governs de coalició entre el PNB i el PSE-PSOE al País Basc, que es poden qualificar d'experiències positives per a ambdues formacions; el fracàs del Partit Reformista Democràtic (PRD), que va ser dissenyat per convertir-se en un partit pivot o frontissa entre el PSOE i CP, a les eleccions legislatives del 1986 i el canvi d'estratègia de CiU cap a una aproximació progressiva al Govern del PSOE (així ho va explicitar Jordi Pujol en el debat de política general fet al Parlament de Catalunya a finals del 1996); la col·laboració i l'acord en determinades polítiques (econòmiques, exteriors, etc.) entre el PSOE, CiU i el PNB durant la legislatura anterior (1989-1993); el progressiu distanciament entre el PSOE i IU, que va fer descartar una possible coalició entre aquestes dues forces polítiques i va obrir la porta a altres tipus d'aliances (amb el PNB i CiU); etc.

5) La cultura política i l'opinió pública: la cultura política i l'opinió pública d'un país o de determinades regions també poden facilitar o dificultar la creació de governs de coalició. Tot i que aquests aspectes són difícils d'abordar, ja que són molts els factors que ajuden a crear, consolidar o modificar una determinada cultura política o una opinió pública, és evident que el conjunt de percepcions subjectives o d'orientacions psicològiques cap als fenòmens polítics pot afavorir o frenar la formació de coalicions polítiques.

La cultura del pacte, de la negociació, del consens i de la integració facilita la creació de coalicions polítiques, mentre que, en canvi, la cultura de la polarització, de la divisió, de l'individualisme i de l'arrogància política dificulta la formació de coalicions. En ocasions, la societat, i també els partits polítics, consideren les coalicions i, més concretament, els governs de coalició com una espècie de "xantatge" entre partits i, sobretot, com un xantatge dels partits polítics més petits de la coalició. Altres vegades, s'interpreten com un engany o una traïció als electors, com una renúncia inacceptable a unes idees i a uns valors avalats pels votants, ja que la formació d'un govern amb formacions polítiques que s'han presentat separatament a les eleccions quasi sempre implica deixar al marge algunes de les polítiques defensades per aquestes formacions en la campanya electoral. I si en el govern de coalició no hi participa el partit que ha obtingut més vots aquest rebuig social pot incrementar-se. O si hi ha partits petits que a més tenen un àmbit d'actuació territorial més reduït que el territori estatal, és a dir, si hi ha un partit d'àmbit no estatal que participa en un govern de coalició estatal, també hi poden haver més reticències i menys acceptació social, ja que bona part de la societat pot considerar que aquest partit difícilment defensarà amb molt d'entusiasme els interessos d'aquells ciutadans que estan fora del seu àmbit electoral o, dit d'una altra manera, que només defensarà amb afany els interessos d'aquells que se situen dins del seu àmbit. Si aquestes actituds i aquesta opinió pública estan molt arrelades en una societat, poden dificultar no només la creació de governs de coalició sinó també la formació de coalicions parlamentàries o pactes de legislatura. Malgrat tot, aquests elements subjectius estan força influïts per la conjuntura política, modelats pels esdeveniments polítics i, per exemple, poden ser més favorables a la formació de coalicions en períodes de crisi politicoinstitucional o de crisi econòmica.

A Espanya, en les dues experiències que estem analitzant (1993-1996 i 1996 fins avui), aquests elements també poden haver influït, en primer lloc, a l'hora de descartar la possibilitat de formar un govern de coalició i, en segon, a l'hora de plantejar-se i materialitzar la formació d'una coalició parlamentària, d'un pacte de legislatura.

En primer lloc, cal destacar que tant en el període 1993-1996 —del qual ja hem destacat alguns aspectes de la seva conjuntura política que van provocar un extraordinària crispació parlamentària i mediàtica— com en el període que s'inicia a partir del 1996, on hi ha un partit polític que per primer cop té responsabilitats governamentals,

es poden considerar períodes d'una relativa crisi politicoinstitucional (sobretot, el primer), que pot haver influït positivament en la creació d'una coalició parlamentària progovernamental però alhora pot haver creat certes reserves a CiU i al PNB per formar una coalició de govern.

En segon lloc, es pot considerar que la cultura política i l'opinió pública espanyola en el període que analitzem, sobretot en el primer, no era gaire favorable al fenomen coalicional. Hi ha alguns elements que ens inclinen a fer aquesta consideració:

-Com s'ha dit, no hi havia antecedents i, a més, es partia de més de deu anys de governs d'un PSOE que tenia la majoria absoluta dels diputats, és a dir, d'un període llarg de governs monocolors d'un mateix partit i d'una acció de govern còmoda que només requeria l'aval dels diputats del partit del govern. A més, en l'època dels governs de la UCD tampoc hi va haver, com s'ha dit, cap coalició de govern i ni tan sols un pacte de legislatura. Així doncs, per trobar algun precedent de governs de coalició a nivell estatal s'havia d'anar a la Segona República espanyola i recordar el desori polític i social de l'època. No obstant això, sí que hi havia antecedents i proliferació de governs de coalició en l'àmbit local i en l'autonòmic. Així, per exemple, la formació de coalicions de govern en l'àmbit autonòmic ha anat augmentant (fins avui, en 12 de les 17 comunitats autònomes —en el 70%— n'hi ha hagut), sobretot a partir de les eleccions del 1991 (les terceres que es van fer a les comunitats autònomes de l'article 143 i les que precisament es van fer just abans de les generals del 1993), i gairebé sempre hi ha participat el PSOE o el PP.

-El clima de crispació parlamentària no afavoria una cultura del pacte, sinó més aviat el contrari. A més, cal recordar com els mitjans de comunicació ataven la confrontació política, la qual cosa generava també una opinió pública polaritzada i contrària a l'entesa.

-La interpretació que el PP, com a principal partit de l'oposició, va fer del pacte entre el PSOE, el PNB i CiU, era molt negativa i sovint es feia referència al "xantatge" polític per part dels partits "nacionalistes", la qual cosa va crear també un cert ressentiment dels electors del PP envers el PNB i CiU, i dels electors del PNB i CiU envers el PP que, després de les eleccions del 1996, també va ajudar a frenar la possibilitat de formar un govern de coalició.

-Els candidats al pacte eren partits petits i, sobretot, d'àmbit no estatal, la qual cosa genera, com acabem d'assenyalar, menys entusiasme social. Hi ha hagut la percepció d'una negociació egoista dels partits nacionalistes i d'una renúncia dels principals partits (PSOE i PP).

Malgrat aquests factors contraris al pacte que acabem d'esmentar, hi havia altres elements que hi anaven a favor:

En primer lloc, el fet que els partits que dirigien les negociacions eren els que havien guanyat les eleccions, és a dir, que es contemplava la possibilitat de pactar amb el partit guanyador i no es contemplava, en canvi, un pacte per deixar fora del govern aquest partit (cal dir, però, que la suma dels diputats del PP, del PNB, de CiU i de CC l'any 1993 era de 167 diputats —8 més que el PSOE però a 9 de la majoria absoluta—; i la suma de diputats del PSOE, del PNB i de CiU l'any 1996 era de 162 —6 més que el PP però a 14 de la majoria absoluta—). Probablement, es requereix una major cultura coalicional per dur a terme aquests tipus de pactes.

En segon lloc, si ens fixem precisament en els partits cridats a pactar l'any 1993 i l'any 1996 (CiU, PNB i CC) i en les comunitats autònomes d'on provenen, hi trobem també factors que afavoreixen el pacte. És a dir, són forces polítiques d'àmbit no estatal, però no són qualsevol força política ni tampoc de qualsevol comunitat autònoma. Així, es tracta de formacions polítiques sensibles al fet coalicional (algunes, com CiU i CC, són de fet coalicions), que en les seves respectives comunitats autònomes elles mateixes han governat en coalició, que provenen de comunitats en les quals els governs de coalició han proliferat i, en definitiva, de comunitats autònomes amb una

població acostumada a aquesta pràctica política (coalicions electorals, coalicions parlamentàries i coalicions governamentals) i, per tant, amb una cultura política que es pot considerar favorable al pacte i a la negociació (com així ens ho indiquen les darreres enquestes del CIS).

Finalment, cal assenyalar que avui ens trobem en una situació més idònia per a la creació de governs de coalició. És a dir, si bé a principis dels anys noranta hi ha havia més dificultats per a la creació de governs de coalició i la solució del pacte de legislatura era més factible, a finals dels anys noranta hi ha diversos factors que ens indiquen que la formació de governs de coalició també s'ha de contemplar com una alternativa possible. En primer lloc, ja hi ha una experiència llarga de governs amb pactes de legislatura i, per tant, els partits, els líders i la societat ja hi estan més habituats. En segon lloc, els dos principals partits polítics espanyols (PP i PSOE) ja han governat amb un pacte de legislatura i, per tant, no es poden acusar l'un a l'altre d'haver utilitzat aquest tipus d'acord. A més, en tercer lloc, tant el PSOE com el PP ja han plantejat la possibilitat de formar un govern de coalició. En quart lloc, la proliferació de governs de coalició en l'àmbit local i en l'autonòmic han fet d'aquest fenomen un hàbit en àmbits polítics inferiors a l'Estat (actualment, per exemple, en quasi la meitat de les comunitats autònomes es governa en coalició). En cinquè lloc, hi ha altres forces polítiques importants, com ara IU, que també comencen a veure amb bons ulls la possibilitat de formar governs de coalició. I en sisè lloc, i com a conseqüència del que s'acaba de dir, avui hi ha una major cultura política favorable al fenomen coalicional, que el percep i l'interpreta com una col·laboració entre partits, en la qual qui domina és el partit gran, i que pot arribar a ser útil i necessari per donar una major estabilitat al sistema polític.

Per tant, si la dècada dels vuitanta es va caracteritzar per la formació de governs monocolors majoritaris i la dels noranta per la creació de governs unipartidistes amb pactes de legislatura, la nova dècada que s'acosta ens pot portar la formació de governs de coalició d'àmbit estatal.

Taula 1
Distribució de vots i escons en el Congrés. Eleccions 15 de juny de 1977

	vots	% vots	escons	% escons
Unión de Centro Democrático	6.376.534	34,89	167	47,71
Partido Socialista Obrero Español-				
Socialistes de Catalunya	5.338.107	29,20	118	33,71
Partido Comunista de España-				
Partit Socialista Unificat de Catalunya	1.711.906	9,37	20	5,71
Alianza Popular	1.471.527	8,05	16	4,57
Partido Socialista Popular-				
Unidad Socialista	816.754	4,47	6	1,71
Pacte Democràtic per Catalunya	514.647	2,82	11	3,14
Partido Nacionalista Vasco	296.193	1,62	8	2,29
Unió del Centre i la Democràcia				
Cristiana de Catalunya	172.791	0,95	2	0,57
Esquerra de Catalunya-				
Front Electoral Democràtic	143.954	0,79	1	0,29
Euskadiko Ezkerra-				
Izquierda de Euskadi	61.417	0,34	1	0,29
TOTAL	16.903.830		350	
Altres	1.374.255	7,52		
TOTAL VOTS A CANDIDATURES	18.278.085			

Dades del Congrés dels Diputats.

Taula 2

Distribució de vots i escons en el Congrés. Eleccions 1 de març de 1979

	vots	% vots	escons	% escons
Unión de Centro Democrático	6.268.593	34,95	168	48,00
Partido Socialista Obrero Español- Partit dels Socialistes de Catalunya	5.469.813	30,50	121	34,57
Partido Comunista de España- Partit Socialista Unificat de Catalunya	1.911.217	10,66	23	6,57
Coalición Democrática	1.067.732	5,95	9	2,57
Convergència i Unió	483.353	2,70	8	2,29
Unión Nacional	370.740	2,07	1	0,29
Partido Socialista de Andalucía- Partido Andaluz	325.842	1,82	5	1,43
Partido Nacionalista Vasco	275.292	1,54	7	2,00
Herri Batasuna	172.110	0,96	3	0,86
Esquerra Republicana de Catalunya- Front Nacional de Catalunya	123.452	0,69	1	0,29
Euskadiko Ezkerra	85.677	0,48	1	0,29
Unión del Pueblo Canario	58.953	0,33	1	0,29
Partido Aragonés Regionalista	38.042	0,21	1	0,29
Unión del Pueblo Navarro	28.248	0,16	1	0,29
TOTAL	16.679.064		350	
Altres	1.254.584	7,00		
TOTAL VOTS A CANDIDATURES	17.933.648			

Dades del Congrés dels Diputats.

Taula 3

Distribució de vots i escons en el Congrés. Eleccions 28 d'octubre de 1982

	vots	% vots	escons	% escons
Partido Socialista Obrero Español- Partit dels Socialistes de Catalunya	10.127.392	48,34	202	57,71
Coalición Popular	5.543.107	26,46	107	30,57
Unión de Centro Democrático	1.354.858	6,47	11	7,14
Partido Comunista de España- Partit Socialista Unificat de Catalunya	844.976	4,03	4	1,14
Convergència i Unió	772.726	3,69	12	3,43
Centro Democrático y Social	600.842	2,87	2	0,57
Partido Nacionalista Vasco	395.656	1,89	8	2,29
Herri Batasuna	210.601	1,01	2	0,57
Esquerra Republicana de Catalunya	138.116	0,66	1	0,29
Euskadiko Ezkerra	100.326	0,48	1	0,29
TOTAL	20.088.600		350	
Altres	863.000	4,12		
TOTAL VOTS A CANDIDATURES	20.951.600			

Dades del Congrés dels Diputats.

Taula 4

Distribució de vots i escons en el Congrés. Eleccions 23 de juny de 1986

	vots	% vots	escons	% escons
Partido Socialista Obrero Español- Partit dels Socialistes de Catalunya	8.901.718	44,33	184	52,57
Coalición Popular	5.247.677	26,13	105	30,00
Centro Democrático y Social	1.838.799	9,16	19	5,43
Convergència i Unió	1.014.258	5,05	18	5,14
Izquierda Unida- Unió de l'Esquerra Catalana	892.070	4,44	7	2,00
Partido Nacionalista Vasco	309.610	1,54	6	1,71
Herri Batasuna	215.282	1,07	5	1,43
Euskadiko Ezkerra	107.053	0,53	2	0,57
Coalición Galega	79.972	0,40	1	0,29
Partido Aragonés Regionalista	73.004	0,36	1	0,29
Agrupaciones Independientes Canarias	65.664	0,33	1	0,29
Unió Valenciana	64.403	0,32	1	0,29
TOTAL	18.809.510		350	
Altres	1.272.223	6,34		
TOTAL VOTS A CANDIDATURES	20.081.733			

Dades del Congrés dels Diputats.

Taula 5

Distribució de vots i escons en el Congrés. Eleccions 29 d'octubre de 1989

	vots	% vots	escons	% escons
Partido Socialista Obrero Español- Partit dels Socialistes de Catalunya	8.115.568	39,88	175	50,00
Partido Popular *	5.285.972	25,97	107	30,57
Izquierda Unida- Iniciativa per Catalunya	1.858.588	9,13	17	4,86
Centro Democrático y Social	1.617.716	7,95	14	4,00
Convergència i Unió	1.032.243	5,07	18	5,14
Partido Nacionalista Vasco	252.119	1,24	5	1,43
Herri Batasuna	217.278	1,07	4	1,14
Partido Andalucista	212.687	1,05	2	0,57
Unió Valenciana	144.924	0,71	2	0,57
Eusko Alkartasuna	136.955	0,67	2	0,57
Euskadiko Ezkerra	105.238	0,52	2	0,57
Partido Aragonés Regionalista	71.733	0,35	1	0,29
Agrupaciones Independientes Canarias	64.767	0,32	1	0,29
TOTAL	19.115.788		350	
Altres	1.236.099	6,07		
TOTAL VOTS A CANDIDATURES	20.351.887			

Dades del Congrés dels Diputats.

* Inclou els vots obtinguts per les coalicions Unión del Pueblo Navarro-PP i Centristas de Galicia-PP

Taula 6

Distribució de vots i escons en el Congrés. Eleccions 6 de juny de 1993

	vots	% vots	escons	% escons
Partido Socialista Obrero Español- Partit dels Socialistes de Catalunya	9.150.083	39,10	159	45,43
Partido Popular *	8.201.463	35,04	141	40,29
Izquierda Unida- Iniciativa per Catalunya	2.179.117	9,31	18	5,14
Convergència i Unió	1.165.783	4,98	17	4,86
Partido Nacionalista Vasco	291.448	1,25	5	1,43
Coalición Canaria	207.077	0,88	4	1,14
Herri Batasuna	206.876	0,88	2	0,57
Esquerra Republicana de Catalunya	189.632	0,81	1	0,29
Partido Aragonés Regionalista	144.544	0,62	1	0,29
Eusko Alkartasuna	129.293	0,55	1	0,29
Unió Valenciana	112.341	0,48	1	0,29
TOTAL	21.977.657		350	
Altres	1.425.528	6,09		
TOTAL VOTS A CANDIDATURES	23.403.185			

Dades del Congrés dels Diputats.

* Inclou els vots obtinguts per la coalició UPN-PP.

Taula 7

Distribució de vots i escons en el Congrés. Eleccions 3 de març de 1996

	vots	% vots	escons	% escons
Partido Popular *	9.716.006	39,17	156	44,57
Partido Socialista Obrero Español- Partit dels Socialistes de Catalunya	9.425.678	38,00	141	40,29
Izquierda Unida- Iniciativa per Catalunya	2.639.774	10,64	21	6,00
Convergència i Unió	1.151.633	4,64	16	4,57
Partido Nacionalista Vasco	318.951	1,29	5	1,43
Coalición Canaria	220.418	0,89	4	1,14
Bloque Nacionalista Galego	220.147	0,89	2	0,57
Herri Batasuna	181.304	0,73	2	0,57
Esquerra Republicana de Catalunya	167.641	0,68	1	0,29
Eusko Alkartasuna	115.861	0,47	1	0,29
Unió Valenciana	91.575	0,37	1	0,29
TOTAL	24.248.988		350	
Altres	553.943	2,23		
TOTAL VOTS A CANDIDATURES	24.802.931			

Dades del Congrés dels Diputats.

* Inclou els vots obtinguts per les coalicions UPN-PP i Partido Aragonés Regionalista-PP.

Taula 8

Percentatge de vots, d'escons i nombre d'escons aconseguits per les formacions polítiques guanyadores de les eleccions (1977-1996)

		% vots	% escons	diferència	escons
CD	1977	34,89	47,71	+ 12,82	167
UCD	1979	34,95	48,00	+ 13,05	168
PSOE	1982*	48,34	57,71	+ 9,37	202
PSOE	1986*	44,33	52,57	+ 8,24	184
PSOE	1989*	39,88	50,00	+ 10,12	175
PSOE	1993*	39,10	45,43	+ 6,33	159
PP	1996**	39,17	44,57	+ 5,40	156

Dades del Congrés dels Diputats.

* Es comptabilitzen sumats els vots i els escons del PSOE i del PSC.

** Es comptabilitzen sumats els vots i els escons del PP i de les candidatures PP-PAR i PP-UPN.

Taula 9

Percentatge de vots i d'escons que sumen les dues principals formacions polítiques (1977-1996)

		% vots	% escons	diferència	escons
UCD/PSOE	1977	64,09	81,42	+ 17,33	285
UCD/PSOE	1979	65,45	82,57	+ 17,12	289
PSOE/CP	1982	74,80	88,28	+ 13,48	309
PSOE/CP	1986	70,46	82,57	+ 12,11	289
PSOE/PP	1989	65,85	80,57	+ 14,72	282
PSOE/PP	1993	74,14	85,72	+ 11,58	300
PP/PSOE	1996	77,17	84,86	+ 7,69	297

Dades del Congrés dels Diputats.

Taula 10

Nombre de partits d'àmbit estatal (PAE) i de partits d'àmbit no estatal (PANE) amb representació al Congrés dels Diputats (1977-1996) *

	PAE	PANE	Total
Eleccions 1977	5	5	10
Eleccions 1979	5	9	14
Eleccions 1982	5	5	10
Eleccions 1986	4	8	12
Eleccions 1989	4	9	13
Eleccions 1993	3	8	11
Eleccions 1996	3	8	11

* Les coalicions electorals es comptabilitzen una vegada i si en la coalició hi ha un PAE i un PANE es comptabilitza com a PAE.

NOTES

1. Aquest treball és la transcripció de la conferència “Majories, oposició i coalicions”, donada el dia 11 de novembre de 1998 a la Universitat Rovira i Virgili en el marc del curs sobre “La influència política i jurídica de la Constitució de 1978”, organitzat per l'esmentada universitat i l'ICPS. És per això que no hi ha citacions bibliogràfiques, tot i que s'ha incorporat una breu bibliografia sobre estudis que tracten aspectes similars o complementaris als que surten en el text. Finalment, també s'han reproduït algunes taules que simplement tenen per objectiu poder seguir millor algunes de les reflexions apuntades en la conferència.

BIBLIOGRAFIA

- AUSTEN-SMITH, D.; BANKS, J.: “Elections, Coalitions, and Legislative Outcomes”, *American Political Science Review*, vol. 82, núm. 2/1988.
- AXELROD, R.: *Conflict of Interest*. Chicago, Markham, 1970.
- AXELROD, R.: *The Evolution of Cooperation*. Nova York, Basic Books, 1984.
- BARAS, M.; BOTELLA, J.: *El sistema electoral*. Madrid, Tecnos, 1996.
- BARON, D.: “A Spatial Bargaining Theory of Government Formation in Parliamentary Systems”, *American Political Science Review*, vol. 85/1991.
- BATLLE, A.: *Partits polítics i poder regional*. Bellaterra, Universitat Autònoma de Barcelona (tesis doctoral), 1995.
- BAYLIS, T.A.: *Governing by Committee*. Albany, State University of New York Press, 1989.
- BERGMAN, T.: *Constitutional Rules and Party Goals in Coalition Formation*. Umea, Umea University, 1995.
- BLONDEL, J.: “Party Systems and Patterns of Government in Western Democracies”, *Canadian Journal of Political Science*, vol. 1, núm. 2/1968.
- BLONDEL, J.; MÜLLER-ROMMEL, F. (eds.): *Governing Together: The Extent and Limits of Joint Decision Making in Western European Cabinets*. Londres, MacMillan, 1993.
- BOGDANOR, V. (ed.): *Coalition Government in Western Europe*. Londres, Heinemann Educational Books, 1983.
- BROWNE, E.C.: “Testing Theories of Coalition Formation in the European Context”, *Comparative Political Studies*, núm. 3/1971.
- BROWNE, E.C.; FRANKLIN, M.: “Aspects of Coalition Payoffs in European Parliamentary Democracies”, *American Political Science Review*, vol. 67, núm. 2/1973.
- BROWNE, E.C.; DREIJMANIS, J. (eds.): *Government Coalitions in Western Democracies*. Nova York, Longman, 1982.
- BROWNE, E.C.: “Contending Models of Cabinet Stability”, *American Political Science Review*, vol. 82, núm. 3/1988.
- BUDGE, I.; HERMAN, V.M.: “Coalitions and Government Formation: An Empirically Relevant Theory”, *British Journal of Political Science*, vol. 8, núm. 4/1978.
- BUDGE, I.; KEMAN, H.: *Parties and Democracy: Coalitions Formation and Government Functioning in Twenty States*. Oxford, Oxford University Press, 1990.
- BUDGE, I.; LAVER, M.: “Office-Seeking and Policy-Pursuit in Coalition Theory”, *Legislative Studies Quarterly*, vol. 2/1986.

- BUDGE, I.; LAVER, M.: "The Policy Basis of Government Coalitions", *British Journal of Political Science*, vol. 23, núm 4/1993.
- CAPO, J.: "Party Coalitions in the First Democratic Period in Spain, 1977-1982" a PRIDHAM, G. (ed.): *Coalitional Behaviour in Theory and Practice*. Cambridge, Cambridge University Press, 1986.
- CAPO, J.: "Oposición y minorías en las legislaturas socialistas", *Revista Española de Investigaciones Sociológicas*, núm. 66/1994.
- CRESPO, I.: "El sistema electoral" a ALCÁNTARA, M.; MARTÍNEZ, A. (eds.): *Política y Gobierno en España*. València, Tirant lo blanch, 1997.
- DE SWAAN, A.: *Coalition Theories and Cabinet Formations*. Amsterdam, Elsevier, 1973.
- DE SWAAN, A.; MOKKEN, R.J.: "Testing Coalition Theories: The Combined Evidence" a LEWIN, L.; VERDUNG, E. (eds.): *Politics as Rational Action*. Dordrecht, Reidel, 1980.
- DE WINTER, L.: "Party Encroachment on the Executive and Legislative Branch in the Belgium Polity", *Res Publica*, vol. 38, núm. 2/1996.
- DE WINTER, L.; DELLA PORTA, D.; DESCHOUWER, K.: "Comparing Similar Countries: Italy and Belgium", *Res Publica*, vol. 38, núm. 2/1996.
- DEL CASTILLO, P. (ed.): *Comportamiento político y electoral*. Madrid, CIS, 1994.
- DESCHOUWER, K.: "The Termination of Coalitions in Belgium", *Res Publica*, vol. 36, núm. 1/1994.
- DODD, L.C.: *Coalitions in Parliamentary Government*. Princeton, Princeton University Press, 1976.
- GAMSON, W.A.: "A Theory of Coalition Formation", *American Sociological Review*, núm. 26/1961.
- GROENNINGS, S.; KELLEY, E.W.; LEISERSON, M. (eds.): *The Study of Coalition Behavior: Theoretical Perspectives and Cases from Four Continents*. Nova York, Holt, Rinehart & Winston, 1970.
- HERMAN, V.; POPE, J.: "Minority Governments in Western Democracies", *British Journal of Political Science*, núm. 3/1973.
- HOFFMANN-LANGE, U.: "Changing Colitional Preferences Among West German Parties" a PRIDHAM, G. (ed.): *Coalition Behaviour in Theory and Practice*. Cambridge, Cambridge University Press, 1986.
- LAVER, M.: "Dynamic Factors in Government Coalition Formation", *European Journal of Political Research*, núm. 2/1974.
- LAVER, M.; SCHOFIELD, N.: *Multiparty Government: the Politics of Coalition in Europe*. Oxford, Oxford University Press, 1990.
- LAVER, M.: "Government Coalitions and Intraparty Politics", *British Journal of Political Science*, núm. 20.
- LAVER, M.; BUDGE, I. (eds.): *Party Policy and Government Coalitions*. Londres, Macmillan, 1992.
- LAVER, M.; SHEPSLE, K.A. (eds.): *Cabinet Ministers and Parliamentary Government*. Cambridge, Cambridge University Press, 1994.
- LAVER, M.; SHEPSLE, K.A.: *Making and Breaking Governments: Cabinets and Legislatures in Parliamentary Democracies*. Cambridge, Cambridge University Press, 1996.
- LINZ, J.: *La quiebra de los regímenes democráticos*. Madrid, Alianza, 1988.

- LUEBBERT, G.M.: "Coalition Theory and Government Formation in Western Democracies", *Comparative Politics*, vol. 15.
- LUPIA, A.; STROM, K.: "Coalition Termination and the Strategic Timing of Parliamentary Elections", *American Political Science Review*, vol. 89, núm. 3/1995.
- MAAS, P.F.: "Coalition Negotiations in the Dutch Multi-Party System", *Parliamentary Affairs*, vol. 39, núm. 2/1986.
- MATAS, J.: "Los efectos de los gobiernos de coalición en la administración de Cataluña", *Inguruak. Revista Vasca de Sociología y Ciencia Política*, núm. 13/1995.
- MELLORS, C.; PIJNENBURG, B. (eds.): *Political Parties and Coalitions in European Local Government*. Londres, Routledge, 1989.
- MONTABES, J.: "El gobierno" a ALCÁNTARA, M.; MARTÍNEZ, A. (eds.): *Política y Gobierno en España*. València, Tirant lo blanch, 1997.
- MONTERO, J.R.; LLERA, F.J.; TORCAL, M.: "Sistemas electorales en España", *Revista Española de Investigaciones Sociológicas*, núm. 58/1992.
- PRIDHAM, G. (ed.): *Coalitional Behaviour in Theory and Practice*. Cambridge, Cambridge University Press, 1986.
- RIKER, W.: *The Theory of Political Coalitions*. New Haven, Yale University Press, 1962.
- RIKER, W.H.; ORDESHOOK, P.C.: *An Introduction to Positive Political Theory*. Englewood Cliffs, N. J., Prentice Hall, 1973.
- ROBLES, A.: "Reflexiones sobre las coaliciones políticas", *Revista de Estudios Políticos*, núm. 77/1992.
- SANDERS, D.; HERMAN, V.M.: "The Stability and Survival of Governments in Western Democracies", *Acta Politica*, vol. 12, núm. 3/1977.
- SCHOFIELD, N.; LAVER, M.: "Bargaining Theory and Portfolio Payoffs in European Coalition Governments: 1948-1983", *British Journal of Political Science*, núm. 15/1985.
- SCHOFIELD, N.: "Stability of Coalition Governments in Western Europe: 1945-1986", *European Journal of Political Economy*, núm. 3/1987.
- SCHOFIELD, N.: "Political Competition and Multiparty Coalition Governments", *European Journal of Political Research*, núm. 3/1987.
- STROM, K.: "Governi di minoranza e democrazie parlamentari", *Rivista Italiana di Scienza Politica*, vol. 15, núm. 2/1985.
- STROM, K.: "Party Goals and Government Performance in Parliamentary Democracies", *American Political Science Review*, vol. 79, núm. 3/1985.
- STROM, K.: *Minority Government and Majority Rule*. Cambridge, Cambridge University Press, 1990.
- STROM, K.; BUDGE, I.; LAVER, M.: "Constraints on Cabinet Formation in Parliamentary Democracies", *American Journal of Political Science*, núm. 38/1994.
- TAYLOR, M.; HERMAN, V.M.: "Party Systems and Government Stability", *American Political Science Review*, vol. 65, núm. 1/1971.

- TAYLOR, M.; LAVER, M.: "Government Coalitions in Western Europe", *European Journal of Political Research*, vol. 1, núm. 3/1973.
- VAN ROOZENDAAL, P.: "Centre Parties and Coalition Cabinet Formation: A Game Theoretic Approach", *European Journal of Political Research*, núm. 18/1990.
- VAN ROOZENDAAL, P.: "Cabinets in the Netherlands (1918-1990): The Importance of 'Dominant' and 'Central' Parties", *European Journal of Political Research*, núm. 23/1993.
- WARWICK, P.: "The Durability of Coalition Governments in Parliamentary Democracies", *Comparative Political Studies*, vol. 2, núm. 11/1979.
- WARWICK, P.: *Government Survival in Parliamentary Democracies*. Cambridge, Cambridge University Press, 1994.